

DİVAN EDEBİYATI GELENEĞİNİN BÜYÜK ŞAİRİ ÖMER DEMİRBAĞ

Doç. Dr. A. Mecit CANATAK*

Türk şiirinde, Tanzimat'tan Cumhuriyet Dönemi'ne doğru büyük ölçüde gelenekten kopuşun olduğu görülür. Gerek şekil gerekse içerik, zihniyet ve mazmunlar sistemi bakımından Divan Edebiyatı'ndan uzaklaşıp Batı edebiyat anlayışına yaklaşılr. Modern Türk şiiri ise, Batı edebiyatının yanı sıra Divan şiiri ve Halk şiiri olmak üzere iki büyük yerli gelenekten beslenmiştir. Bu bağlamda Cumhuriyet devrinde; aşağılanan, hor görülen, reddedilen eski kültür birikimimizin yeniden kullanılmaya başlandığı ve hem gelenekten yararlanma hem de geleneği sürdürme bağlamında bazı şairlerin bu kaynaklardan beslendiği görülür. Özellikle Yahya Kemal, Behçet Necatigil, Asaf Halet Çelebi, Sezai Karakoç, Hilmi Yavuz gibi şairlerin geleneği içselleştirerek şiirler yazma yoluna gittikleri görülür. I. Yeni şiirinin redd-i miras anlayışına karşın, Cumhuriyet Devri Türk şiirinin iki önemli hareketi Hisarcılar ve İkinci Yeni şiirinin özellikle Divan şiiri geleneğini önemli bir esin kaynağı olarak kabul ettiğini söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra 1980 sonrasında da şairlerin gelenekten beslendikleri bilinmektedir. Ancak gelenekten beslenmenin yanı sıra sürdürenler de vardır. Bunlardan birisi de Ömer Demirbağdır.¹ Bu özellikleriyle şair, ilgiyi üzerinde toplamayı başarmıştır.

Türk şiirine geçmiş zaman zevkini getiren Ömer Demirbağ günümüz edebiyatında Divan şiiri geleneğinin son temsilcileri arasında yer alır. Demirbağ şiirlerinde “Her yenilik getiren şairde eskiye bakan bir taraf vardır.” şeklinde düşüncesini dile getiren A. Hamdi Tanpınar'ı doğrularcasına sayıca az olsa bile Divan şiirini ayakta tutabilmek için çaba sarf edenler arasında olduğunu ispatlar.

1-Şekil Unsurları

a.Nazım Şekilleri

Şairin, sadece bir şiirinde murabba nazım şeklini kullandığını, dört şiirinde Halk edebiyatı nazım şekillerini ve dörtlük birimini, geri kalan tüm şiirlerinde

* Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi/İzmir

¹ Ömer Demirbağ, 1959 yılında Palu'nun Andılar (Sağune) köyünün Boğusi mezrasında doğdu. İlk ve orta öğrenimini Elazığ'da yaptı. 1982 yılında Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Elazığ'da bir müddet dersanede öğretmenlik yaptıktan sonra 1988 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. Aynı üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Şiirleri *Bizim Külliye*, *Berçeste*, *Beyaz Gemi* ve *Hazan* başta olmak üzere birçok dergide yayımlandı.

de Divan şiiri nazım şekillerinden olan gazel türünü tercih ettiğini tespit ettik. Bu yönelişinde gazel türüne şekil unsurlarıyla sadık kalmış ama gazelin konusunu değiştirmiştir. Gazel nazım şekli Divan edebiyatında sevgi, ayrılık, ölüm, tabiat güzellikleri gibi lirik konuların işlendiği bir tür olmasına karşın, Ömer Demirbağ'ın gazellerinde ağırlıklı olarak dini tasavvufi konuların işlendiği bir nazım şekline dönüşmüştür. Bu manada içerik olarak Divan şiiri geleneğinin dışına çıkmıştır.

Divan şiiri geleneğine sıkı sıkıya bağlı olan şair, Tanzimat edebiyatından sonra başlayan şiire içeriğe uygun bir başlık koymak yerine, Klasik edebiyattaki gibi nazım şeklinin adıyla ortak başlık geleneğini sürdürmüştür. Yalnız bazı gazellerini özel olarak adlandırmıştır. Bunlar, "Gül Gazeli", "Ayşe'me Gazel", "Tevhid Gazeli", "Uykuma Gazel" ve "Elaziz'e Gazel"dir. Ayrıca yine gazel tarzında yazdığı "O Karikatüriste" ve "Yahudi" adlı toplumsal içerikli gazellerinde bilinç aşılama hedeflediği için ortak başlığın dışına çıkmış, bu iki şiire içeriğe uygun bağımsız isimler vermiştir. Halk şiiri tarzında yazmış olduğu şiirlerinde de bu alışkanlığını sürdürerek "Gençlik, Dostlara, Kadın, Uzakta" gibi tek bir sözcükten oluşan başlıklarla adlandırmıştır.

Şiirlerinde dikkatimizi çeken diğer bir husus da gazelin son bölümünde şairin adının yahut mahlasının bulunmamasıdır. Gazellerinin taç beyti yoktur. Bu manada eski edebiyat çizgisinden uzaktır. Sadece halk şiiri tarzında yazmış olduğu "Dostlara" adlı şiirinde "Hem Ömer âlemde çoktan beri ölmüş" diyerek adını zikreder.

Modern şiir algısına uzak olan Ömer Demirbağ gazellerinde Divan edebiyatında görmeye alıştığımız beyit bütünlüğünü tercih etmemiş, gazellerinde konu bütünlüğünü esas almıştır. Bu yüzden şiirleri yek-ahenk gazele örnektir ve her gazelinde beytî'l gazel mevcuttur.

GAZEL

Ahım duyan anlar dil-i nalan ne demek
Kim görse bilir halimi hüsrân ne demek
Arzumuz o nurdur ki ziyadan feleğin
Aftabı söner şol meh-i taban ne demek
İster bu gönül aşk ile idrake veda
Bilmez ola canan ne demek can ne demek
Sözler edemez vafasını kor ayrılığın
Düş gurbete gör ateş-i hicran ne demek
Zannetme yaban elde de bi-kes kalırız
Gurbet bize na-şefkat olan anne demek
Yollar ki deler yol yol eder sineyi hem
Yollar ki bilir derdime derman ne demek
Teşbih ederek günleri çektim çekerim
Hak göstere ta lutf ile ihsan ne demek

b. Nazım Birimi

İlhamını Divan edebiyatından alan Ömer Demirbağ şiirlerinin genelinde Divan şiirinde yaygın kullanılan beyit birimini kullanmıştır. Sadece dört şiirinde ve Murabbasında birim dörtlüktür. 5 ile 15 beyit arasında yazılan gazeli şair, daha çok 7 beyit olarak yazmıştır. 5,10, 11 ve 15 beyitten oluşan gazelleri de mevcuttur.

c. Vezin

Ömer Demirbağ'ın çeşitli dergilerde yayımlanmış olan şiirlerini incelediğimizde 4 şiirini Halk edebiyatı zevkine uygun olarak hece vezniyle, bunların dışındaki bütün şiirlerini aruz vezniyle yazdığını tespit ettik. Serbest ölçünün yaygın olduğu günümüz edebiyatında şair, şiirlerini aruz ölçüsüyle yazmayı tercih etmiştir. Bu durum onun Divan şiirine her manada gönül verdiğini, duygularını da ancak bu şekilde dillendirebildiğini açık bir şekilde ortaya koyar.

Şair için vezin, şiirin vazgeçilmezleri arasında yer alır. Bu nedenle aruz ölçüsünü şiirlerinde başarıyla uygulamıştır. Mısralarında tercih ettiği Divan edebiyatında da sıkça gördüğümüz hece sayısı 15 ve 16'dır. Bunun dışında 13 heceden oluşan hece sayısını da gazellerinde görmek mümkündür.

d. Kafiye

Ömer Demirbağ'ın gazellerinde hem şekil hem de ahenk unsuru olarak Divan şiiri geleneği sürdürülmüş, kafiye ustalıklı dizelerde yer almıştır. Şiirlerinin ahengini kafiye ve redifle sağlamayı tercih eden şair, kafiye ve redifi şiirin vazgeçilmezleri arasında görmüş ve gazellerinde çok düzenli uygulamıştır. Hemen bütün şiirlerinde kelime tekrarından oluşan redife yer vererek şiirinin ahengini artırmıştır. Gazellerinde beytin ikinci mısranın ya son kelimesi ya son iki kelimesi yahut son üç kelimesi tekrar edilerek redifle ahenk sağlanmıştır. Halk şiiri geleneğine uygun olan nakarata şiirlerinde yer vermemiştir. Kafiyesiz şiiri yoktur. Şair, şiirlerinde genel olarak tam ve zengin kafiye kullanmıştır.

Örnek: -eser yok mu

-sefer yok mu

-fer yok mu

-haber yok mu

Redif: yok mu

Kafiye: er, tam kafiye

Gazellerin kafiye şeması Divan edebiyatındaki gazelin kafiye şeması gibi aa, xa şeklindedir.

e. Dil ve Üslup

Klasik edebiyatın kaynaklarına bilinçli olarak yönelen Ömer Demirbağ şiirlerindeki pürüzsüz Türkçe ile eski şiiri ve onun sihirli dilini çok iyi bildiğini ortaya koyar. Divan şiirinin ses ve ahenk unsurlarını iyi bilen ve değerlendiren şair, şiirlerinde Arapça, Farsça kelime ve tamlamalara yer verse de günümüz Türkçesine uygun anlaşılır bir dil ve üsluba sahiptir. Mısralarında kimi zaman ölçü ve kafiyeye uydurmak için kelimelerin eski Türkçe şekillerini kullanmıştır. Örneğin “yetmek” yerine “yitmek”i kullanarak kafiye uyumu yakalamıştır. Ayrıca kimi mısralarında soru cümleleriyle didaktik bir tarzı yakalamaya çalışmıştır.

Mazmun ve söz sanatlarına da şiirlerinde yer veren şairin en çok istifade ettiği edebi sanat telmih (hatırlatma) sanatıdır. Şiirlerinde başlıca tercih ettiği telmihler dini içeriklidir. Esmâ’ül Hüsna, peygamberler, (Hz. İsa, Musa, Yahya, Zekeriya, Yusuf,) Kâbe, zenzem, safa merve, Kenan, Lokman, Hitler, firavun, Leyla, Cem vb. şiirlerinin içeriğine uygun olarak kullandığı telmihlerdir. Bunun dışında nida, istifham, tenasüp, teşbih ve tekrar sanatlarını da şiirlerinde sıklıkla görürüz. Örneğin,

“Ufkum gibi sonsuz uzayan saçları arzum

Bir ben çözeyim ben tarayım ben öreyim ben”

dizeleri şairin tekrar sanatına yer verdiği güzel bir beyittir.

Şiirlerinde anlamı daha güçlü kılmak, duygusunu daha iyi ifade edebilmek için Divan şiirinde olduğu gibi mazmunlara da başvurmuştur. “Gül, gonca, derya, inci, ceylan, canan, sahra, gülistan, zülûf vb. kavramlar gazellerinde kullandığı başlıca mazmunlardır. En fazla kullandığı mazmun “gül” dür. Gül mazmunuyla kimi zaman beşeri, kimi zaman ilahi bir durumu sembolize eder. Şairin 7 beyitten oluşan “Gül Gazeli” adlı şiirinde Divan edebiyatından başlayarak günümüze kadar gelen “gül” mazmununun serüvenini, geçmişten günümüze üstlendiği rolleri anlatır. Gazelin her beytinde gül, kimlik değiştirir. Gül kimi zaman bir çiçek, kimi zaman peygamber, kimi zaman sevgili, kimi zaman fikir kimi zaman da kültür olur.

2. İçerikle İlgili Unsurlar

Klasik edebiyata gönülden bağlı olan şairimizin şiirlerini tasnif ettiğimizde Divan şiirinde gördüğümüz şu unsurlarla karşılaştık.

Din ve Tasavvuf

Peygamber sevgisi

Sevgili ve âşık tiplemesi

Özlem

Memleket sevgisi

Toplumsal meseleler ve değer yargıları

a.Din ve Tasavvuf

Ömer Demirbağ, ilham kaynağını din ve tasavvuftan alan ve gazellerini bu tema üzerine kuran bir şairdir. Demirbağ gazellerinde Divan şiiri geleneğinin dışına çıkıp, gazele yeni bir soluk kazandırmış, din ve tasavvuf konularıyla da gazel yazılabileceğini göstermiştir. Şairin tasavvuf fikri derinlik olarak tasavvufla ilgilenen Divan şairleriyle benzerlik arz eder. Örneğin Fuzuli'nin "Su Kasidesi"ndeki "Başını taştan taş vurun gezer avare su" mısraının içerik bakımından benzeri Demirbağ'ın gazeline "Başın taştan taş derya bu derdim der çalar sanki" şekliyle karşımıza çıkar. Şair, tasavvufun ameli yönüyle daha çok ilgilenmiştir. Kendi benliği verdiği mücadele, kulluk bilinci, nefis terbiyesi şiirlerinin ana temasıdır. "Şiir ve Tasavvuf" başlıklı çalışmada, şiirlerini yazarken ana kaynak olarak tasavvuftan beslendiğini açıkça ortaya koymuştur.

Demirbağ'a göre;

"Şiir başıboş hayal ve heva
Tasavvuf kalbin Hak'ta sabitlenmesi.
Şiir edebiyatın olmazsa olmazı
Tasavvuf "edeb" in ta kendisi
Şiir Allah'ı aramak
Tasavvuf ise bulmaktır, bulmak..."

cümleleriyle tasavvuf düşüncesini ve şiirin mutlaka bu kaynaktan beslenmesi gerektiğini açıkça ortaya koyar. Din şairin düşüncesinin temelini oluşturur, bu nedenle şiirlerini bu düşünce üzerine bina eder. Ruh terbiyesini hayatının merkezine alır. Fanilik, hiçlik, yakarış, dünyanın geçiciliği bu terbiye içindeki sığınaklardır. Bir beytinde;

Dünya hiç imiş hiçte ziyan yitmek olur mu
Hiçbir hiç için kendini incitmek olur mu

şeklinde hiçlik fikrini dile getirir.

Ayrıca pir, mürşit, şah, zahid, evrad gibi tasavvufi terimlere gazellerinde yer verir. İki gazeline Harput'taki Pir'e olan gönül bağını dillendirir.

Kalkıp gideyim Harput'a Pir'in eşiğinde
Teslim kılalım paslı perişan yüreğim ben

beytinde adını açıklamadığı, kendinde saklı tuttuğu yüreğindeki değeri ortaya koyar.

Hiçbir zaman Yaradan'dan yakarışını eksik etmeyen şair;
Düşündüm farz edip son dem nedir arzım şu an ölsem
Dilekçem kul sayılmak hem rızadır isteğim ekte
Duasını dilekçe olarak Rabbine gönderir, arz-ı hali isteğinin en açık göster-
gesidir.

b. Peygamber Sevgisi

Ömer Demirbağ peygamberimiz Hz Muhammed'e olan muhabbetini kendisine yazmış olduğu na't ile dillendirir. Divan edebiyatında na't türünde yazılan eserler daha çok kaside şeklinde karşımıza çıkarken, şair gazel nazım şeklini kullanarak na'tını yazmıştır. "Gül Gazelin"nin bir satırında;

"Na't okur mevsim selam güldür salat gül evrad gül"

diyerek "gül" mazmunuyla bizlere peygamberimizi hatırlatmıştır.

c. Sevgili ve Aşık tiplemesi

Şairin şiirlerinde beşeri aşk divan şiirinin devamı niteliğindedir. İç hesaplaşma ve yalnızlık duygusu bu temalı şiirlerinin arasına sıkıştırdığı duygularıdır. Şaire göre kadın "cennet mi cehennem mi nedir bilinmez." Sevgili değerlidir ama karşılık vermeyen "Leyla sanılan çöl odur işte." şeklinde tanımlanır. Şiirlerinde arzu, heves gibi geçici hisler barınmaz. Tipik bir Divan şairi edasıyla ayrılıktan, sevgiliden şikâyet eder, vuslatı arzular ama der ki;

"Gündüz vefasız bir güzel eksik komaz zulmünü
Zannetme gönlüm zulmeden pişman olur geceler

satırlarıyla sevgilinin vefasızlığını kesin sınırlarla çizer. Ama kendisi de sevgilinin zulmü karşısında geri adım atmaz.

"Her beyit olsa da nalan yetti şair bunca efgan
Öğrenir kadrini canan gün gelip devran olunca

şeklinde dile getirdiği dizeleriyle sevgiliye ne kadar gururlu olduğunu gösterir. Kimi zaman güncel benzetmelerle sevgiliyi anlatır. "Kırpiğin Moskof'a benzer sinemiz Afgan olunca" teşbihiyle divan şiirini günümüz dünyasına uyarlar.

d. Özlem

"Gel ey yâd elde ceylanım gel ey ruhum gel ey canım
Fırakından perişanım gel ey ruhum gel ey canım"

diye seslendiği Ömer Demirbağ'ın kızı Ayşe'dir. Şairin "Ayşe'me Gazel" adlı iki gazeli mevcuttur. Bu iki şiirin de teması özlemdir. Evlat sevgisinin öne çıktığı, evladına beslediği muhabbeti ve özlemi dile getiren bu gazellerde şair, çıkmazlarını, serzenişlerini ve yaşadığı ana tanıklık eden duygularını mısralara döker.

e. Memleket sevgisi

Bir memleket sevdalısıdır Ömer Demirbağ. "Elaziz'e Gazel" adlı şiirinin matla' beytinde, memleketinden uzak olmanın verdiği hüznle memleket hasretini dile getirirken der ki;

"Ey aziz memleketim vasil-ı hakin olayım ben
Yetti hasret nice bir mahv ü helakin olayım ben"

Aynı gazelin makta beytinde de yine memleket sevgisi derinden hissedilir. Özlem bildiren kelimeler art arda sıralanır. Şair gazelini şöyle bitirir.

“Kendi hanemde misafir biriyim vasl umuduyla
Kimse olmaz evinin mihmanı lakin olayım ben”

f. Toplumsal meseleler ve Değer Yargıları

Ömer Demirbağ bu konuyu esas aldığı gazellerinde bireysel bilinçten, toplumsal bilince geçişi kendine has değer yargılarını ortaya koyarak aşılamaı hedeflemiştir. Toplumda meydana gelen olumsuz meseleler karşısında susmayıp “Yahudi” ve “O Karikatüriste” adlı 10 ve 15 beyitten oluşan hiciv türünde iki gazel yazmıştır. Bu iki gazelde kolektif bir ruh söz konusudur. “Yahudi” şiiriyle Filistin’de halen devam eden zulme dikkat çekip,

“Yardım edecek kim sana Gazze?
Allah’tır, evet Celle ve Azze...”

sözleriyle duygularını terennüm eder. Şiirine “Yahudi” adını koyarak daha şiirin başında özneyi belirler ve böylelikle içeriğe dikkat çekmeyi başarır.

“O Karikatüriste” adlı şiirinde ise peygamberimiz Hz Muhammed ile alay eden karikatür karşısında umarsız kalmayarak karikatüriste;

“İblis bile senden yana mahcup;
Sen şerre değil, şer sana mensup!

mısralarıyla seslenir, taşlamasını yapar ve bu olumsuz olay karşısında bir çılgılık olmayı başarır. Böylelikle âlemlere rahmet olan peygamberimizin insanlık âlemi için değerini gözler önüne serer.

SONUÇ

Divan edebiyatı kaynağından bilinçli bir şekilde faydalanan Ömer Demirbağ Divan şiiri geleneğini kendi döneminde insanın ve sanatın icaplarına göre yeniden tanzim etmiştir. Dilini, kültürünü, geleneğini çok iyi bilen Türkçeyi giderek yozlaştırıp kabile dili haline getirenlerin aksine, dilimizi korumuş ve yazdığı gazelleriyle bunu ispatlamıştır.

Sonuç olarak Divan şiiri zevkini sürdüren, köklerinden kopmayan şairin adını Divan şiirinin son temsilcileri arasında sayabiliriz. Gazelleriyle bizlere Klasik edebiyatı unutturmayan, kendi tarzıyla günümüz edebiyatına farklı bir ses ve farklı bir soluk getiren öğrencisi olmaktan gurur duyduğum Ömer Demirbağ’ın hak ettiği şairler arasında yer bulması, hak ettiği değere ulaşması dileğiyle.